

Lise Lyck vil birta upp undir orðaskiftið

Hvørjir móguleikar eru fyri at bota um búskapin í Føroyum?

Føroyingar eiga í størri mun at verða við til at loysa kreppuna, og danir mugu fáa eina meiri fjølbroytta fatan av viðurskiptunum í Føroyum. Hetta er nakað av tí, sum danski búskaparfrøðingurin, Lise Lyck, mælir til í hesi greinini, har hon roynir at svara spurninginum: "Hvørjir móguleikar eru fyri at bota um føroyska búskapin?"

Lise Lyck vónar, at vitjan hennara í Føroyum fer at eggja føroyingum til at luttaka í orðaskiftinum um, hvussu Føroyar koma burtur úr kreppuni

1. Indledning

Da krisen på Færøerne blev synlig for alle i oktober 1992, var en økonomisk løsning af krisen mulig, og det fortsatte frem til begyndelsen af 1993, men kapitaltilførslen var for lille og givet klumpvis, timingen gal og løsningsmodellen alt for snæver, jf. min kommentar i Politiken februar 93. Den neoklassiske standardmodel, som bl.a. IMF-økonome rejer rundt med, kræver balance på de offentlige budgetter så at sige straks, hvad der er helt ødelæggende for en økonomi som den færøske, der er en ensidig erhvervsøkonomi baseret på en ressource, fisk, som er blevet stærkt formindsket. Oven i købet var IMF-modellen inkonsistent, den hang simpelthen ikke sammen, som påvist af Jesper Jespersen, maj 93 (1).

Rent billedligt kan den færøske økonomi oktober 92 sammenlignes med en syg patient, som en inkompetent læge ordinerer for lidt og for dårligt doseret medicin for en sygdom, samtidig med at andre sygdomme helt overes.

Markedsøkonomiske løsninger i dag består alene af en konkursløsning, eller i en ulandsagtig gældsproblematik af enorme dimensioner. En konkursløsning er uoverskuelig og uacceptabel for færøske og danske politikere. Gældsproblematikken er så uendelig, at selv en ultra markedsøkonom som Martin Paldam som løsning må foreslå en afvikling af meget af gælden (2). Kort sagt, tiden er forpasset til en ren økonomisk løsning.

En krise som den færøske har også rent politiske løsningsmuligheder. Den ene model ville indebære, at Færøerne blev en selvstændig stat, fik forsvarsunion med Danmark, fik afviklet gælden ved kapitalisering af de fremtidige bloktilskud fra Danmark til Færøerne, et beløb der kan beregnes til ca. 14 mia. Den anden model ville indebære, at hjemmestyremodellen afvikledes, og at Færøerne rent faktisk blev et dansk amt. Ingen af

disse rent politiske løsnings-ekstremer forekommer realistiske. Kort sagt løsningsmodellen må være en politisk-økonomisk model, der kan give patienten, den færøske økonomi, et nyt liv.

Når jeg har valgt at indlede med disse ekstreme betragtninger, er det for at understrege, at det politiske element – som økonomien ser ud i dag – må være mest tungtvejende i en økonomisk-politisk løsningsmodel, hvis den skal kunne danne basis for en genrejsning af den færøske økonomi.

2. Krav til en politisk-økonomisk løsningsmodel

1. Løsningsmodellen skal have bred accept på Færøerne og i Danmark

Det kræver,

- at færinger skal inddrages langt mere på alle planer, og at færinger skal kunne udpege eksperter, der har deres tilid.
- danskerne får en anden og mere nuanceret viden om krisen på Færøerne. Den udbredte opfattelse af krisen i Danmark bragt frem i medier osv. og desværre også af embedsmænd består stort set af to billeder: Det ene viser færøske politikere til møde med regeringen for at hente penge. Det andet viser et eller andet stort anlægsprojekt, som alle kan se ikke burde have været realiseret.

2. En dansk-færøsk erkendelse af, at hjemmestyreløven for Færøerne er for uklar og mudret, når det forfatningsmæssigt er uafklaret, om det er en delegationsmodel, som flertallet af danske juridiske eksperter på området mere eller en rigsfollesskabsmodel, som argumenteret for af Frederik Harhoff og andre juridiske eksperter

– kræver en revision af Hjemmestyreløven.

3. En færøsk forståelse for nødvendigheden af struk-

turændringer på Færøerne.

Det drejer sig især om strukturerændringer i form af:

- revideret valglov
- revideret kommunelov
- revideret kapitalmarked

– revideret skattesystem.

4. En analytisk tilgang, der ikke starter 6. oktober 1992, men i 1982, hvor Danmark går over til faste kurser, og den nominelle rente i Danmark halveredes.

Det kræver,

- en analyse af færøske banker fra 1982 og frem
- en analyse, der tager udgangspunkt i tre selvstændige kriseelementer, som sammenkædes mere og mere. Kriseelementerne er a) ændringen i ressourcegrundlaget, b) den finansielle sektors krise og c) den finanspolitiske ekspansion.

5. En især dansk forståelse af, at den første krisepolitik på Færøerne, specielt fra oktober 92 til sommeren 93, med utilstrækkelig kapitaltilførsel, med uklare signaler, ad hoc løsninger og dårlig timing og med IMF-økonomekrav om straks-ligevægt på Landsstyrets budget har været krisefordybende og kriseforlængende.

Kræver

- en garanteret kapitaltilførsel
- politikændring til en strukturtilpasset økonomisk politik. På Færøerne betyder det en fiskeri-branche-orienteret økonomisk politik med kapitaltilførsel. (Uddybet nedenfor).

6. En politisk forståelse af, at ad hoc løsninger og partielle løsninger ikke duer, fordi der ikke kan skabes tilstrækkelig tillid til økonomien.

Så længe væsentlige dele af økonomien, som kommuner, arbejdsløshedsforsikring m.v. er truet af betalingsstop, genskabes tilliden til økonomien ikke.

Det kræver

- en helhedsløsning, en social pagt.
- 7. En erkendelse af, at Færøernes kapitalmarked hele tiden har været sammenhængende med det danske finansieringsmæssigt og operatormæssigt. Færøernes bankvæsen har i væsentlig grad været et segment i dansk bankvæsen.

Kræver

- nærmere tilknytning til dansk bankvæsen, så segmenteringen forsvinder eller

– etablering af et mere selvstændigt bankvæsen.

8. En erkendelse og accept af et beskåret eller formindsket hjemmestyre i en periode fremover.

Kræver

- accept af, at økonomiske forhold og ikke politiske sætter grænserne for hjemmestyret og en forpligtelse til arbejde positivt for en igangsatt løsningsmodel, der hviler på ovennævnte principper,
- at løsningsmodellen kan fremvise økonomisk gode resultater inden for et kortere tidsrum.

3. Uddybning af krav 5 om ændret politik

1. Gæld

En løsning af krisen på Færøerne kræver en eftergivelse/isolering af en betydelig del af gældsbyrden. Gældsbyrden er for stor til, at en sund økonomisk udvikling kan komme i i gang. Ligesom personer kan opnå gældsafvikling og få mulighed for en ny start, kan dette også gælde for lande og regioner, og det er påkrævet i Færøernes tilfælde.

Tænk på, at selv sådan noget som krigsskadeerstatninger ville ingen stater vel kræve btalt i dag, fordi det strider mod økonomiens love, selv om det i visse tilfælde kan stride mod retfærdighedsfølelsen, at gæld eftergives. Mon dog ikke de fleste danskere ville være villige til at give 4-500 kr., for at Færøerne kunne få eftergivet 2-3 mia. i gæld og få en mulighed for at starte en sund økonomi?

For Færøerne er det tilmed sådan, at eftergivelse af en del af gælden kan begrundes ved at holde sig til de regler, der er selvfølgelig i det øvrige rige, som Færøerne er en del af. Da Bornholmerbanken f.eks. kom i vanskeligheder, ville vel ingen nogensinde have foreslået, at Bornholm skulle

